

WITAJČE K NAM DO LUŽICY / VÍTÁME VÁS U NÁS V LUŽICI !

Cizince, kteří cestují po Lužici nebo sem přijedou na návštěvu, nepochybně zaujmou dvojjazyčné nápisy na místních tabulích, na nádražích, na tabulkách s označením názvů ulic nebo na mapách, takže si uvědomí výjimečnost tohoto území. V této části Německa má odedávna svou vlast nejmenší slovanský národ. Jsou to sice němečtí státní příslušníci, avšak jejich mateřštinou je slovanská řeč.

Lužice. Tak zní zeměpisné označení pro území, rozkládající se mezi četnými rameny řeky Sprévy v dolnolužických Blatech/Spreewald na severu a Lužickou pahorkatinou/Lausitzer Bergland na jihu. Na mapě ji najdeme na jihovýchodě Braniborska a ve východní části Saska.

V 6. století se na území dnešní Dolní Lužice usadil západoslovanský kmen, v latinských záznamech označovaný jako Lusici. V téže době byl celý rozsáhlý prostor mezi řekami Sálou a Labem na západě a Kwisou, Nisou a Odrou na východě osídlen a postupně kultivován mnoha dalšími slovanskými kmeny. V Horní Lužici to byl kmen Milčanů, který si založil svá sídla v místech, kde řeku Sprévu protínala prastará obchodní cesta z Kolína nad Rýnem do Kyjeva. Četná hradiště jsou dodnes němými svědky oné dávné epochy.

Následovala staletí neklidných dějin plných změn s překvapivým výsledkem, že potomci oněch slovanských kmenů dosud žijí v oblastech kolem Budyšín - Budyšin/Bautzen, Kamjenc/Kamenz, Wojerecy/Hoyerswerda, Běla Woda/Weißwasser, Grodk/Spremberg, Chotěbuz- Chošebuz/Cottbus, Lubnjow/Lübbenau a Gubin/Guben. Uchovali si dosud svou řeč a osobitou kulturu a tvoří malý národ zvaný Lužičtí Srbové. Někdy se setkáváme s pojmenováním Vendové/něm. Wenden. Toto slovo pochází původně z latiny a byly jím ve středověku označovány souhrnně různé slovanské kmeny. Fakt, že Lužičtí Srbové vůbec ještě existují, je o to překvapivější, když uvážíme, že nikdy ve své historii nevytvořili svůj vlastní stát. Území, na kterém sídlili, a počet příslušníků tohoto malého národa se neustále postupně zmenšovaly. Dnes je jich asi 60 000 a jsou vlastně menšinou ve své vlasti.

Dějiny Lužických Srbů byly ovlivňovány různými silami. Byly to francko-germánské kmeny, které v průběhu 10. a 11. století upíraly Slovanům politickou nezávislost a přisoudily jim roli podmaněného národa, nebo šíření křesťanství, které jim (jako náhradu?) umožnilo podílet se na kulturním rozvoji středoevropské civilizace, či příchod franckých, vlámských, durynských a saských zemědělců na konci 12. století. Ti položili základ k trvalému soužití západní německé kultury s východní kulturou slovanskou. Značný vliv měla od poloviny 19. století industrializace. Ta začala rozleptávat dřívější venkovskou zemědělskou strukturu a dospěla až k těm soudobým obludám z oceli, které přeorávají rodnou zemi Lužických Srbů, aby v ní našly, co tam "čert zahrabal", jak o tom zpívá lužickosrbská mládež v jedné písni o hnědém uhlí.

V průběhu času vedl odlišný vývoj v různých částech Lužice k územním zvláštěnostem. V současnosti rozeznáváme v podstatě pět lužickosrbských oblastí: zemědělský kraj od severního okraje Lužické pahorkatiny až k oblasti plné rybníků ve střední části Lužice tvoří území, kde žijí převážně evangelíci z Budyšínska. Na západ odtud až k Halštrovským horám

(Elstraer Berge) a na sever až do okolí městečka Kulow/Wittichenau v mírně zvlněné krajině s úrodnou půdou žijí katoličtí Srbové.

Město Wojerecy/Hoyerswerda dává název písčité neúrodné krajině s borovými lesy, stejně jako městečko Slep/Schleife je střediskem stejnojmenné oblasti. V obou posledně jmenovaných a také v páté a současně svou plochou největší oblasti - v Dolní Lužici - změnila tvářnost krajiny haldy skrývek a povrchové doly, ačkoliv v minulosti tu všude bývala poklidná, zádumčivá lesnatá rovina. Nejznámější částí Dolní Lužice jsou jistě Blata/Spreewald - kraj, protkaný stovkami kanálů, nesčetnými rameny řeky Sprévy, který má obzvláštní romantické kouzlo.

K vnějším odlišnostem těchto pěti oblastí patří jednak přírodní podmínky (zda je půda úrodná či písčitá, krajina lesnatá či plná rybníků a říček, kopcovitá či rovinatá) avšak existují i rozdíly v tradičním způsobu stavění obydlí. V Lužici převládaly v 19. století čtyři druhy venkovských staveb. Byly tu srubovité stavby kryté slaměnými došky, což nebyly pouze zemědělské usedlosti, ale tímto způsobem se stavěly i vesnické kostely. Statky s jednopatrovými hrázděnými budovami s masivní přízemní částí a kombinované domky s prvky srubové i hrázděné architektury v Lužické pahorkatině, které tu vznikly snad již při osídlování tohoto kraje franckými a saskými rolníky, vtiskly ráz tamější krajině. A konečně domy z pálených cihel, pocházející z konce 19. století, z nichž se ve střední Lužici po zhoubných požárech stavěly celé vesnice.

Dalším vnějším rysem, jímž se uvedené oblasti od sebe odlišují, jsou lidové kroje, které mimo jiné označují také příslušnost k náboženské víře. Je známo, že v období rozkvětu lidových krojů na začátku 19. století se nosilo v Lužici jedenáct různých druhů krojů podle jednotlivých oblastí. Od počátku industrializace byly však kroje stále více vytlačovány z každodenního užívání. Ve čtyřech z výše uvedených pěti oblastí jsou lidové kroje dosud živým projevem folkloru. Budete-li mít trochu štěstí, potkáte ještě tu a tam starší ženy v krojích, které nepodléhají změnám vrtošivé módy. Je to zřejmě již poslední generace, pro kterou je kroj každodenním oděvem. Stále častěji však obléká kroje i mladá generace, ovšem pouze při mimořádných příležitostech (slavnosti, vystoupení národopisných souborů apod.).

Do Lužice vede mnoho cest.

Po středověké "královské cestě" (via regia), nazývané rovněž "solnou stezkou", se dostaneme do Budyšina, města s tisíciletou historií a působivým panoramatem mnoha středověkých věží. Zde se dnes nachází většina lužickosrbských kulturních institucí. Po proudu Sprévy se dostaneme směrem na sever do tzv. hole ("hola" je rozsáhlá písčitá rovina porostlá borovými lesy) až k Chotěbuzi, v jejímž okolí žijí v desítkách vesnic dolnolužičtí Srbové, označovaní často názvem Vendové.

Kdo se cílevědomě zabývá studiem krajiny i lidí, nemusí vynakládat příliš mnoho úsilí, aby poznal originální životní styl Lužických Srbů, který se odlišuje od ostatních venkovských oblastí Německa, ba celé střední Evropy. Od doby industrializace je sice stále víc zatlačován do soukromé sféry života, avšak můžeme se s ním seznámit i na veřejnosti, a to na poli kultury. Obzvláště zde je lužickosrbský národ schopen z vlastních vnitřních zdrojů držet krok se všeobecným vývojem. Lužickosrbské i dvojjazyčné mateřské školy, základní školy a gymnázia, jakož i možnost vysokoškolského vzdělání v lužické srbštině a lužickosrbské sdělovací prostředky jsou mimo výchovy v rodinném prostředí důležitými předpoklady pro zachování a další rozvoj lužickosrbského jazyka a kultury. Evangelické i katolické bohoslužby v srbské řeči doprovázené kolektivním zpěvem, což ukazuje na těsný vztah mezi

zbožností a národním cítěním, jsou stejně tak důkazem životní síly tohoto malého národa, jako mnohostranná činnost profesionálních umělců a institucí, aktivita dobrovolných organizátorů ve spolcích a souborech, vesnických kolektivů i nadaných jednotlivců s tvůrčími schopnostmi.

Pro odpověď na otázku, zdali naši vnukové budou ještě na lužickosrbskou řeč a kulturu pohlížet jako na svou vlastní, bude rozhodující, zda bude společnost jejich srbské rodiče a prarodiče považovat jako prvky obohacení nebo jako nepotřebnou přítěž a zda oni sami budou natolik uvědomělí, že budou i nadále chtít existovat jako slovanská menšina.

Evangeličtí Srbové v okolí Budyšína

V období reformace bylo celé Budyšínsko - až na malé výjimky - protestantské. Lutherovo učení o božím slově hlásaném v mateřské řeči se stalo východiskem pro mimořádnou kulturní událost: tento malý slovanský národ si vytvořil vlastní spisovný jazyk. Došlo ke kulturnímu rozkvětu, jaký jen zřídka nacházíme u malých národů se srovnatelným počtem příslušníků. Vesnice v okolí Budyšína byly až hluboko do 19. století téměř výlučně srbské.

Jakub Bart-Čišinski

Moje srbské vyznání

Příteli, je malá srbská zem,
malý je srbský národ, jak nepatrný ostrov
v tom široším moři.

A přesto pevně věřím, že ty mocné vlny
ta naše pole, vsi a statky nikdy nezaplaví.

Ó, kéž každého z nás srdce
jak skála stojí proti cizím vlnám,
kéž každá ruka zbraní je
a každý dech je láskou k srbské zemi.
Pak srbská země naše přetrvá navěky.

Začátek věku industrializace však přinesl radikální změny. Vesnická pospolitost se rozpadla, docházelo ke značné migraci obyvatelstva, objevily se německé sdělovací prostředky a školy.

Ke konci 19. století odložili evangeličtí Srbové na Budyšínsku lidový kroj. Staré lidové zvyky upadly v zapomenutí. Evangelíci, hovořící až dosud dvěma jazyky, se v průběhu jedné či dvou generací stali uživateli jediného jazyka, a to němčiny.

Dnes můžeme zaslechnout lužickosrbskou řeč v evangelických obcích kolem Budyšína jen zřídka. Většinou ji ještě používají lidé starší generace; rodiny, kde se doma hovoří běžně srbsky, jsou tu vzácnou výjimkou. V některých farnostech se jednou za měsíc konají bohoslužby v lužickosrbském jazyce. Duchovní, mezi nimi budyšínský superintendant, vykonávají vedle pastorační činnosti ve svých farnostech ještě práci navíc: pořádají srbské mše, organizují každoročně lužickosrbské evangelické církevní dny, redigují evangelický měsíčník "Pomhaj Bóh", připravují náboženská kázání do srbského rozhlasu. Působení na děti a mládež v jejich mateřštině je možné pouze v omezené míře. Jenom v jedné evangelické farnosti, a to v Budyšíně při chrámu sv. Michala, se pořádají dětské bohoslužby a výuka náboženství v lužickosrbské řeči.

O slovanské minulosti Budyšínska svědčí dodnes mnohá slovanská příjmení tamějších obyvatel a místní názvy. V mnoha kostelech dosud nacházíme lužickosrbské nápisy, knihy a církevní korouhve. Poměrně silná zbožnost, převládající zde dodnes, má nepochybně svůj základ v upřímném duchovním zanícení dřívějších lužickosrbských obyvatel této oblasti.

Život a víra katolických Lužických Srbů

Území, které je dodnes národnostním jádrem slovanské Lužice, je prakticky totožné s prostorem, kde žijí katoličtí Lužičtí Srbové, a to v oblasti mezi Budyšínem, Kamjencem a Wojerecem. Křesťanská víra a lužickosrbská národnost tu vytvářejí plodnou symbiózu. Prastaré zvyky a tradice jsou výrazem sebeuvědomění, které se ještě zesiluje náboženskou vírou. Především dodržování nedělních bohoslužeb a mnoha svátků určuje v průběhu církevního roku život jednotlivců i celých rodin a vesnic. Lužickosrbská řeč tu dominuje jako řeč mateřská. Hluboké rodinné a příbuzenské vztahy mají vliv na mimořádnou pohostinnost a lásku k rodnému kraji. Jednou z dobrovolně zvolených "nedělních povinností" je poslech lužickosrbského rozhlasového vysílání a četba srbského týdeníku "Katolski Posol". Mnozí posluchači a čtenáři jsou dobrovolnými spoluvůdci těchto oblíbených sdělovacích prostředků, mezi nimi jsou také děti a mládež.

Náboženský život asi 15 000 katolických Lužických Srbů probíhá v devíti farnostech podle pevné struktury, avšak projevuje se tu značná otevřenost vůči moderním formám. V těchto farnostech existují dětské pěvecké sbory, schola a skupiny ministrantů. Prakticky všechny školní děti navštěvují výuku náboženství. Oblastní duchovní péče o mládež se skutečně cítí zodpovědná za výchovu mladé generace, ovlivňuje několik set mladých lidí a má k dispozici i vlastní vzdělávací instituci. Samozřejmostí se staly církevní poutě do Róžantu/Rosenthal, pořádané několikrát do roka. Pout' konaná o svatodušním pondělí se stává opravdovou manifestací víry katolických Lužických Srbů a zúčastňuje se jí pokaždé několik tisíc věřících. Událostí, která nemá obdoby, jsou průvody velikonočních jezdců, konané o velikonoční neděli, jichž se v devíti farnostech zúčastní každoročně přes 1300 jezdců na vyzdobených koních.

Stěží bychom se jinde v Německu setkali s natolik živými projevy náboženské víry. Proto nás neudivuje, že většina Lužických Srbů tak lpí na své malé vlasti, a ti, kdo ji opustili, po ní v cizím prostředí nesmírně touží.

Láska k rodnému kraji a pocit příslušnosti ke svému národu dodávají Lužickým Srbům neotřesitelnou víru v další trvání jejich existence v budoucnosti. Prosí Boha slovy básníka Jakuba Barta-Čišinského: "Bože, buď tak milostiv a zachovej můj srbský národ čilý a zdravý až do skonání věků!"

Lužičtí Srbové v okrese Wojerecy / Hoyerswerda

Okres Wojerecy/Hoyerswerda může sloužit jako názorný příklad toho, jak lidská činnost může v krátké době - v časovém rozmezí jednoho života - změnit charakter krajiny. Tam, kde se ještě před 80 lety rozprostíraly nekonečné borové lesy, mezi nimiž bylo ukryto množství rybníků, vyhloubil člověk za pomoci mohutných rypadel rozsáhlé povrchové doly, aby zde dobýval hnědé uhlí. V místech, kde dříve bydlívali ve svých nízkých chaloupkách krytých došky lužickosrbských rolníků a od časného rána do pozdního večera pracovali na polích, aby získali z písčité půdy skrovnou úrodu, rachotí dnes pásy obrovských strojů a zaznívá houkání elektrických lokomotiv, které odvázejí dlouhé vlaky vytěženého uhlí do briketáren. Tam, kde

jsou již zásoby uhlí vytěženy, táhnou se vysoké hromady skrývky, na nichž se opět zelená podrost mladých borovic a břízek. Leckde však ještě zejí hluboké prázdné jámy, které se pozvolna plní vodou. Těžba hnědého uhlí během existence NDR zanechala po sobě v těchto oblastech skutečnou pustinu.

V souvislosti s jednostranným zaměřením na těžbu hnědého uhlí, výrobu briket a mnoho dalších k tomu účelu zřízených provozů se změnila také struktura obyvatelstva. Lužickosrbští zemědělci prodali většinou své pozemky uhelným společnostem a zčásti se přestěhovali do jiných končin. Mnozí z nich se však stali dělníky v hnědouhelných dolech a v briketárnách. Přes značné úsilí ztratila lužickosrbská řeč v těchto moderních průmyslových objektech postavení dorozumívacího prostředku při výrobním procesu. Výstavba hnědouhelného kombinátu "Černa pumpa" (Schwarze Pumpe) s téměř 16 000 zaměstnanci a vybudování tzv. "socialistického sídliště" ve Wojerecích změnilo natrvalo složení obyvatelstva, neboť se tam přistěhovali pracovníci ze všech částí tehdejší NDR.

Územní jádro dnešního okresu Wojerecy/Hoyerswerda bylo ještě na začátku 20. století téměř výhradně osídleno lužickosrbským obyvatelstvem. Město Wojerecy hrálo v dějinách Lužických Srbů významnou roli. Připomeňme alespoň působení evangelického duchovního a vynikajícího básníka Handrije Zejlera v nedalekém městečku Łaz/Lohsa, jehož prstonárodní písně a básně si získaly mezi lidem značnou oblibu, probouzely a posilovaly národní cítění. Z wojereckého regionu pocházejí také dva lužickosrbské spisovatele a učitelé, Křesčan Kulman (1805 - 1869) a Jan Bogumił Nytska (1825 - 1904), a rovněž i Jan Arnošt Smoler, významný vědec, publicista a nakladatel.

7. října 1846 se konal ve Wojerecích v pořadí třetí a 8. října 1851 již desátý svátek lužickosrbských písní pod vedením hudebního skladatele K. A. Kocora.

1. února 1885 byl ve Wojerecích založen svaz lužickosrbských rolníků a 13. října 1912 byla v témže městě ustavena "Domowina", dodnes existující lužickosrbská národní organizace. Vzhledem k důležitému postavení tohoto města v novodobých dějinách Lužických Srbů bylo v roce 1956 rozhodnuto, že zde bude sídlo ústředních lužickosrbských institucí, Lužickosrbského lidového divadla, Státního souboru pro lužickosrbskou lidovou kulturu a mnoha dalších. To mělo zabránit zániku lužickosrbské řeči a kultury v tomto průmyslovém regionu. Nakonec však byly tyto instituce zřízeny v Budyšíně, protože toto historické město bývalo odedávna metropolí celé Horní Lužice.

Přesto však bylo vykonáno ve Wojerecích nemálo pozitivního pro zdravou spolupráci lužickosrbského a německého obyvatelstva. Svědčí o tom například dvojjazyčná střední škola, nesoucí jméno básníka Handrije Zejlera, výrobní a prodejna lidových krojů firmy Jatzwauk na Senftenberger StraÙe a stálá výstava lužickosrbské kultury v městském muzeu. Keramický pomník ve staré části Wojerec připomíná, že na onom místě (v budově, která již nestojí) byla založena Domowina.

Dnešní strukturální změny v naší oblasti se vyznačují postupným útlumem těžby uhlí a z toho vyplývajícím vysokým procentem nezaměstnanosti. Přesto se okresní orgány i městský úřad ve Wojerecích, společně s nově vzniklými spolky a organizacemi, snaží o uchování lužickosrbského jazyka a kultury a o další péči o ně.

Viditelnými výsledky tohoto úsilí jsou tradičně konané akce na území našeho okresu, jako je například průvod velikonočních jezdců v Kulově/Wittichenau, trh velikonočních kraslic v obci Hory - Nowa Łuka/Bergen - Neuwiese, vesnické slavnosti v obci Brětnja -

Michałki/Bröthen - Michalken a dožínkové oslavy ve Wojerecích. Občané lužickosrbské i německé národnosti mají v našem okrese - přes všechny problémy a obtíže - zajištěnu nadějnou budoucnost.

Lužičtí Srbové v okolí městečka Slepó / Schleife

Witajće k nam!

Těmito slovy jsou vítáni hosté ve slepjanské farnosti. Ta se nachází v severozápadní části tzv. mužakowské hole (Muskauer Heide), tedy v nejseverovýchodnějším cípu Saska. V této oblasti střední Lužice se původnost a osobitost lužickosrbského folkloru zachovala až do dnešních dnů. Do farnosti Slepó patří celkem sedm obcí: Slepó/Schleife, Rowno/Rohne, Mulkecy/Mulkwitz, Miłoraz/Mühlrose, Trjebin/Trebendorf, Brězowka/Halbendorf a Džěwin/Gross-Düben.

V této části Lužice, která bývala kvůli neúrodné, písčité půdě nejchudší, se uchoval slepjanský lidový kroj v té nejčistší podobě. Je dnes ze všech čtyř druhů dosud používaných lužickosrbských krojů nejharmoničtější a nejosobitější. Ale také lidová hudba, zvyky a obyčeje, odlišný dialekt, lidové vesnické stavby a kouzlo prosté krajiny řadí okolí Slepá k nejrázovitějším lužickosrbským oblastem. Obzvláštní krásu mají po staletí tradované písně a tance, stejně tak i hudba slepjanských muzikantů s dudami (lužickosrbský název: dudy, kozoľ nebo měchawa) s malými třístrunnými housličkami a velkými houslemi (huslički, fidle nebo husle).

Masopustní období bez tradičního maškarního průvodu s medvědem (symbol zimy), čápem a koněm (symboly jara), kominíkem (vyhání zlé zimní duchy), policajtem (připomínka bývalé vrchnosti) a populární postavou ženy s košíkem vajec (symbolizuje hostinu po skončení půstu) je stejně nemyslitelné jako Velikonoce bez velikonočního zpívání ve vesnici Rowno a mistrovského zdobení kraslic, které dokonce v posledních letech prožívá svou renesanci.

Avšak také pálení čarodejnic, stavění máje, vesnické slavnosti s pestrými průvody, posvícenské koláče a pečená husa, stejně jako Ježíšek (lužickosrbsky: bože džěco nebo džěcetko) v adventním období obohacují v této oblasti zvykoslovný rok.

Slepjanská oblast však nabízí i zajímavé cíle pro výlety. Patří k nim v širokém známá lužickosrbská světnice (serbska špa) v obci Rowno s typickým zařízením lužickosrbské venkovské domácnosti. Rovněž "hora" navršená ze skryvky poblíž Mulkec s rozhledem do dalekého okolí, krásný lesopark ve vesnici Trjebin a vodní nádrž u Brězowky (zatopený důl) nabízejí vítané možnosti pro rekreaci a odpočinek.

Lužičtí Srbové v Dolní Lužici

Lužičtí Srbové žijící na území Dolní Lužice jsou potomky kmene Lužičanů (Lusici), kteří kdysi dali této bažinaté krajině jméno "Łužica". Jejich mateřština, dolnolužická srbština, je v leccem podobná polštině, zatímco hornolužická srbština má mnoho společného s češtinou. Uveďme si jako příklad slovo "hora": v polštině i v dolnolužické srbštině nacházíme tvar "gora/góra", ale v češtině i v hornolužické srbštině je totožný výraz "hora".

Etnické označení příslušníka tohoto malého slovanského národa zní v hornolužické i v dolnolužické srbštině stejně, totiž "Serb", ale Dolnolužičané - tedy "Dolne Serby" - jsou spíše zvyklí na německé pojmenování "Wenden" než "Sorben". Zde zřejmě sehrálo kromě tradice

určitou roli i období NDR, kdy SED použila Lužických Srbů jako vzorového modelu pro příkladné řešení marxisticko-leninské národnostní politiky. Zkušenosti dolnolužických Srbů s "diktaturou dělnické třídy" byly výrazně horší, nežli měli Srbové v Horní Lužici. Tak byla například v září 1946 v obci Wjerbno/Werben v Blatech/Spreewald založena Domowina, avšak úřady ji opět rozpustily a teprve v roce 1949 znovu povolily. Nejvyšší představitel SED v okrese Chotěbuz-venkov usiloval o to, aby jakékoli pokusy slovanského obyvatelstva o rovnoprávnost v praxi byly již v zárodku potlačeny. 5. srpna 1946 před obecními volbami zamítl lužickosrbské kandidáty navržené Domowinou a prohlásil, že "v naší oblasti nemůže být ani řeči o srbském národním hnutí", a to přesto, že v tomto okrese až do konce 2. světové války představovali Lužičtí Srbové většinu tamního obyvatelstva.

Zatímco hornolužičtí Srbové byli ruskými okupačními úřady bráni v úvahu a podporováni, "slovanští bratři" byli naopak k Srbům v Dolní Lužici až nápadně zdrženliví. To je zřejmě možno připsat na účet oblastním funkcionářům SED, kteří tento malý národ označili za reakční kvůli jeho lpění na křesťanské víře a nedostatku nadšení pro komunistické cíle. Teprve pod tlakem saského "Zákona na ochranu práv lužickosrbského obyvatelstva", schváleného v Drážďanech v březnu 1948, přijal se zpožděním braniborský zemský sněm v roce 1950 "Vládní výnos o podpoře a rozvoji lužickosrbské kultury", který však sotva něco změnil v chování krajské stranické vrchnosti v dosavadní málo vstřícné politice vůči Lužickým Srbům.

Roku 1952 byla v Chotěbuzi zřízena tzv. Srbská vyšší škola (později přejmenovaná na Srbskou rozšířenou vyšší školu), dnešní Dolnolužické gymnázium. Přesto v dolnolužické jazykové oblasti neexistovaly a dodnes neexistují ani základní školy s lužickosrbským vyučovacím jazykem. Je tu pouze několik škol, kde se slovanská mateřština vyučuje jako volitelný předmět. Počet těchto škol, stejně jako počet dětí, které se této výuce zúčastňují, se podle příslušných opatření v oblasti školství za bývalé NDR podstatně zmenšil. Dodnes jsou tedy Srbové v Dolní Lužici analfabety, pokud jde o jejich mateřskou řeč. Na dolnolužickém gymnáziu se ji začínají učit teprve od sedmého ročníku. Důsledkem germanizační politiky v tomto století je fakt, že dochází k přechodu od dřívější německo-srbské dvojjazyčnosti k užívání jediného jazyka - němčiny, a to především u mladé generace. Přesto se hlásí stále ještě překvapivě mnoho Dolnolužičanů ke svému "vendskému" původu a ke tradicím zděděným po předcích. To je možno pozorovat v udržování prastarých zvyků, které v současné době prochází etapou oživení. Kořeny těchto tradic je nutno hledat až kdesi v předkřesťanském období.

V roce 1574 byla vytištěna první lužickosrbská kniha. Byl to dolnolužický náboženský zpěvník a malý katechismus. Od roku 1848 - s výjimkou nacistické éry a prvních poválečných let - vycházely nepřetržitě dolnolužickosrbské noviny. V roce 1956 bylo zahájeno rozhlasové vysílání v dolnolužické srbštině. Od Velikonoc roku 1992 vysílá Ostdeutscher Rundfunk (ORB) jednou za měsíc půlhodinový televizní program v dolnolužické řeči.

Ještě před sto lety žilo v Dolní Lužici více než 70 000 "Vendů", tedy příslušníků slovanského etnika. V současné době se jejich počet odhaduje nanejvýš na 20 000 osob. Hrozí nebezpečí, že zmizí z etnografické mapy Evropy, nebudou-li konečně přijata účinná opatření, aby řeč a kultura tohoto malého národa zůstala i v budoucnosti zachována.